

ASPECTE DIN ISTORIA TEATRULUI NAȚIONAL DIN IAȘI REFLECTATE ÎN „OGLINDA STAGIUNII 1946—1947”

DOINA PETRACHE-LEMNY

Pentru activitatea teatrală, unul din documentele cele mai de preț îl constituie „Ogînda” unei stagiuni, care înregistrează conștiincios evenimentele teatrale ale unei trupe cu toate amănuntele privitoare la spectacolele reprezentate, la munca fiecărui component al trupei, la receptarea spectacolelor de către public, la cadrul cultural al epocii respective. Ni se pare utilă prezentarea „Ogînzii stagiunii 1946—1947” cu atât mai mult cu cît trupa și bunurile teatrale ale Naționalului ieșean au fost evacuate ca urmare a apropierii frontului și a jucat în sedii improvizate: Jimbolia (martie—august 1944), Drăgășani (septembrie—decembrie 1944) și apoi la Sibiu, în primele luni ale anului 1945. Tot atunci Teatrul Național din Iași a fost văduvit de o bună parte din actorii săi de frunte: C. Ramadan, Tudor Călin, Aurel Ghițescu, Angela Luncescu, N. Meicu, Șt. Ciubotărașu, Dem. Hagiac, Petronela Popescu, Athena Macropol, Aurel Munteanu, Eliza Petrăchescu, Gh. Ionescu-Gion. Mulți au plecat după stagiunea din 1944—1945, alții se transferaseră mai înainte. Sub conducerea profesorului Iorgu Iordan care mai fusese director, trupa s-a reorganizat, toate sectoarele activității teatrale și-au reluat funcțiile. Golul creat de plecarea marilor actori mai sus citați a fost compensat de o trupă tinăvă și entuziastă care a știut să perpetueze acel „stil” al artei ieșene caracterizat prin echilibru, mijloacelor de expresie adecvate ideii textului, dar și să fie receptiv la noile tendințe ale artei interpretative universale. Trupa refăcută era alcătuită deci după război din George Popovici, Miluță Gheorghiu, Margareta Baci, Any Braesky, Ana Luca, N. Șubă, Șt. Dănculescu, Mărioara Davidoglu, Eliza Nicolau, N. Veniaș, Ion Lascăr, Remus Ionașcu, C. Sava, C. Protopopescu, Mihai Grosariu, Florica Damian, C. Cadeschi, alături de mai tinerii de atunci: Ion Schimbinschi, Rella Ghițescu, Virginica Bălănescu.

Actul de la 23 August 1944 a adus o schimbare totală în viața politică, dar și în cea socială și spirituală a României. Acest moment reprezenta continuarea unor tradiții de luptă pentru realizarea unor idealuri de libertate și independență, dar în același timp el semnala și un început: România era, metaforic vorbind, scena pe care piesa începută promitea un happy-end. Teatrul propriu-zis, ca artă complexă a continuat să fie tribuna de la care se rosteau marile adevăruri omenești, să constituie legătura spirituală a creatorilor cu publicul.

Continuînd tradițiile înaintașilor, aducînd în scenă figurile legendare ale trecutului, dar și eternizînd momentele pe care le trăiau, dramaturgii au creat opere vii care au adus în fața interpreților și a regizorilor problematica unui teatru nou. Dacă au fost și simplificări pînă la schematizare a tramei datorită unei anumite viziuni asupra personajelor mai ales, care erau împărțite arbitrar în „eroi pozitivi și eroi negativi”, acestea au fost riscurile inerente unui pionierat. Dar, din fericire, constituirea unui teatru de idei care aduce în dezbateră probleme etice, probleme ale conștiinței, nu a întîrziat să se creeze. Iată de ce trupa nou formată la Iași a avut un merit deosebit. Conștiința de o tradiție frumoasă cu înaintași care au pus bazele artei teatrale românești: Matei Millo, Nicolae Luchian sau Th. Teodorini, tinerii actori ai „erei noi” au muncit și au pus în scenă, după cum ne informează „Ogînda” 15 premiere și 19 reluări, ceea ce constituie un palmares cu adevărat eroic.

„Ogînda stagiunii 1946—1947”, alcătuită cu rigurozitate de directorul de scenă I. R. Matache ne informează că director al Teatrului Național din Iași

era profesorul universitar, N. I. Popa, fratele dramaturgului Victor Ion Popa, avind colaboratori în colectivul de direcție pe primarul municipiului Eduard Lăzărescu, prof. univ. Dan Bădărău și Vasile Pavelcu, avocat Gh. Crețeanu, actorii Marioara Davidoglu, Paul Varduca și Const. Cadeschi, iar în colectivul de lectură pe poetul Mihai Codreanu, fost director al Teatrului Național, prof. univ. Const. Balmuş, prof. Jean Livescu, Gh. Agavrioloaei, Const. Nicuță și actorul-scriitor S. Morcovescu-Teleajen, personalități care garantau prin însăși valoarea lor calitatea spectacolelor în lucru, alegerea pieselor și repartizarea rolurilor.

Un asemenea colectiv a fost capabil de gesturi cu acela de a-l solicita pe P. P. Petrone, pensionar de 17 ani la acea dată să reentre în colectivul actoricesc, pentru „a veni sub forma aceasta în ajutorul istoriei vii a Teatrului moldovenesc“, afirma redactorul „Oglinzi...“, care-i face o scurtă biografie ce se încheie astfel :

„Deși este la o vîrstă cînd ar fi avut tot dreptul să se odihnească, ia slujba d'a capo. „Elevul bursier“, P. P. Petrone, cum îi spunem noi, este primul la repetiții (așa a fost o viață întreagă) și este tot primul care vine cu rolul învățat după ce piesa a fost pusă în scenă“.

Numărul mare de piese din repertoriu, calitatea și diversitatea lor ca problematică și perioadă de creație confirmă competența oamenilor din colectivele de conducere și de lectură. Astfel, cele 14 premiere au fost :

- *Patima de sub ulmi* de Eugen O'Neill în traducerea lui Petru Comarnescu ;
- *Un poet romantic* de Matei Millo ;
- *Muza de la Burdujeni* de C. Negruzzi ;
- *Cinel-Cinel* de Vasile Alecsandri ;
- *Frumoasa aventură* de R. de Flores și Caillavet, tradusă de P. Petrone ;
- *Steaua fără nume* de M. Sebastian ;
- *Aproape de cer* de Julien Luchaire, tradusă de Any Marcovici ;
- *Inimă de mamă* de Andersen Galina, tradusă de T. Călin ;
- *Crimă și pedeapsă* de F. Dostoievski ;
- *Părinții teribili* de Jean Cocteau, tradusă de Gina Sandry ;
- *Casa cu două fete* de Mircea Ștefănescu ;
- *Otrava de Busnach* și *Gastineau*, după Em. Zola, tradusă de H. G. Lecca ;
- *Nuntă cu repetiții* de Ana Nichols, tradusă de Scarlat Froda ;
- *Răzoiul* de Al. Popovici ;

și cele 19 reluări :

- *Domnișoara Nastasia* de G. M. Zamfirescu ;
- *Punctul negru* de G. Kadalburg ;
- *Mitică Popescu* de Camil Petrescu ;
- *O cerere în căsătorie, Ursul, Jubileul* de A. Cehov ;
- *Baba Hârca* de Matei Millo ;
- *Take, Ianke* și *Cadir* de Victor Ion Popa ;
- *Titanic Vals* de Tudor Mușatescu ;
- *Topaze* de Marcel Pagnol ;
- *Ginerele d-lui Prefect* de Paul Gusti ;
- *Sărbătoarea datinelor* de M. Sadoveanu și Sandu Teleajen ;
- *Două orfeline* de Ennery și Cormon ;
- *Violențele lui Scapin* de Molière ;
- *O crimă celebră* de Ennery și Cormon ;
- *Nora* de H. Ibsen ;
- *Zile vesele după războiu* de Labiche, traducere de M. Sadoveanu ;
- *Necunoscuta* de Al. Bisson, tradusă de Paul Gusti ;
- *Frații Karamazov* de F. Dostoievski, tradusă de Em. Dragoș.

Din această listă se poate constata un echilibru repertorial realizat prin punerea în scenă a 34 piese în total, din care 14 piese românești și restul străine, de la autori la modă în acea vreme ca d'Ennery și Cormon, la valori reale ale dramaturgiei universale, ca Dostoievski, Cehov, Ibsen și Jean Cocteau.

Notele informative din „Oglină...” ne introduc în mijlocul oamenilor de teatru ieșeni și ne oferă ocazia unui contact mai direct cu frământările lor, cu micile sau marile evenimente. De exemplu :

„În cursul acestei stagiuni, premierile au fost precedate de către un cuvînt despre piesă, despre autor, despre spectacol în general etc. Au vorbit cu această ocazie : Dl. Prof. univ. N. I. Popa, Directorul Teatrului Național Iași, la premiera piesei *D-ra Nastasia*, despre G. M. Zamfirescu, de la a cărui moarte se împlinesc 6 ani — Domnul Prof. univ. V. Pavelcu, despre „Adolescență la *Aproape de cer*” ; Domnul Prof. G. Agavriloaiei, despre Matei Millo la *Baba Hârca* ; Domnul Prof. C. Nicuță, despre Emile Zola, la *Otrava*”.

„În fiecare marți și joi, la ora 6 seara și numai în cazuri de forță majoră în alte zile, dar regulat două spectacole pe săptămînă s-au dat pentru muncitorii sindicaliști cu prețuri reduse (în timp ce pentru publicul obișnuit biletul prim de intrare era 40 000 lei, muncitorul plătea 4 000 lei). Aceleași spectacole și în aceleași condițiuni de intrare, au fost organizate și pentru elevi în fiecare săptămînă după amiază”.

„Opera de ajutorare a instituțiilor de binefacere nu a fost neglijată. Astfel rețeta întregă de la premiera piesei *Casa cu două fete*, cît și aceea de la premiera piesei *Otrava* au fost date respectiv Crucii Roșii și CARS-ului”.

„La 31 Octombrie 1946 are loc comemorarea a cincizeci ani de la moartea lui Matei Millo. Se reprezintă *Un poet romantic*, comedie într-un act și *Baba Hârca*, operetă-vrăjitorie în două acte, ambele de Matei Millo. Filarmonica „Moldova”, sub conducerea d-lui George Pascu a completat programul cu Uvertura Națională de A. Flechtenmacher”.

„La 14 Decembrie 1946 are loc comemorarea a 50 ani de la inaugurarea clădirii Teatrului Național din Iași (1896—1946)”.

Se reprezintă : *Muza de la Burdujeni*, farsă într-un act de C. Negruzzi, *Un poet romantic*, comedie într-un act de Matei Millo și *Cinel-Cinel*, comedie cu cântece într-un act de V. Alecsandri. Înainte de spectacol, a rostit un cuvînt festiv domnul Prof. univ. N. I. Popa, directorul Teatrului”.

„La 18 Decembrie 1946 este sărbătorit actorul Miluță Gheorghiu pentru 30 ani de activitate pe tărîm artistic.

S-a jucat piesa : *Ginerele d-lui Prefect*”.

„Duminecă, 25 Mai 1946, ora 3 d.a., în cadrul reprezentației *Nuntă cu repetiție* și în prezența domnului Consilier Ministerial Sergiu Milorian este sărbătorit maestrul P. P. Petrone pentru 56 ani de activitate pe tărîm artistic”.

„Direcțiunea Teatrului a refuzat în cursul acestei stagiuni de a mai aproba sala Teatrului trupelor ale căror spectacole nu cadrează cu scena unui Teatru Național. Faptul a fost apreciat de Direcția Generală a Teatrelor printr-o adresă”.

„Pentru lunile Iunie și Iulie 1947 pleacă în turneu două echipe. Una cu piesa *Necunoscuta*, sub conducerea d-lui Paul Varduca, membru în comitetul de direcție ; iar cealaltă cu piesa *Frații Karamazov*, sub conducerea d-lui I. Diacu-Xenofon, dir. de scenă”.

„La 3 aprilie 1947, ora 3 d.a., are loc comemorarea unui an de la moartea lui Victor Ion Popa. A vorbit d-l George Dem. Loghin și s-a jucat piesa marlei dispărut *Take, Janke și Cadîr*”.

„S-au făcut în cursul acestei stagiuni 446 repetiții și s-au dat 169 de reprezentații, la care au participat 124 300 spectatori, ceea ce revine în medie cam 700 de spectatori pentru fiecare reprezentație”.

Dintre premiere, piesele cu cele mai multe repetiții au fost *Steaua fără nume* (39), *Patima de sub ulmi* (39) ; iar cele mai puține repetiții au fost *Inimă de mamă* (18), *Rășoiul* (23)”.

„Dintre premiere, piesa cu cel mai mare număr de spectacole a fost *Otrava* (18) ; iar cu cel mai mic număr de spectacole, *Inimă de mamă* (4)”.

Fără a caracteriza fiecare membru al trupei ieșene în parte, autorul „Oglinzii...” îi portretizează prin a prezența spectacolele la care a contribuit. Începe acest bilanț cu cei patru directori de scenă : I. Diacu-Xenofon, George Dem. Loghin, Manole Al. Foca și I. R. Matache.

Inchiderea stagiunii ieșene la 25 mai 1947, a dat ocazia inspectorului de atunci a teatrelor, poeta Otilia Cazimir, să scrie o pagină impresionantă în „Oginda stagiunii”, iar directorului, N. I. Popa, să înscrie câteva fraze pline de speranță pentru viitorul teatrului ieșean. Le reproducem mai jos :

25—V—1947

Sfârșit de stagiune

Ideea de sfârșit implică oarecare tristețe și oarecare duiosie — chiar când sfârșitul înseamnă un nou început. Împodobim trecutul, în mod inconștient, așa cum împodobim și viitorul, cu iluzii. În ce privește teatrul, — există actor care să nu-ți vorbească despre „ce bine era odată”, chiar când nu-i vorba de timpuri tocmai îndepărtate ?

Stagiunea care se încheie astăzi a intrat și ea în trecut. Începe a fi și ea „odată”. Dar calitatea mea de Inspector General al Teatrelor nu-mi îngăduie nici să mă întristez, nici să mă înduioșez. Totuși, în împrejurarea de față, mărturisesc că mi-ar fi greu să fiu chiar atât de obiectivă.

Stagiunea 1946—1947 a fost, ca și celelalte stagiuni de la întoarcerea teatrului nostru din pribegie, o stagiune de experiență. Apele tulburate încep să se așeze, și așezarea nu se face și nu trebuie să se facă în grabă, pentru că i se cere să fie o așezare cuminte și statornică.

Au fost ezitări, au fost dibuiri, ca totdeauna. Dar s-a muncit enorm. Și s-a muncit în condiții materiale și morale demoralizante. S-a repetat și s-a jucat în frig. S-a suferit de foame. Actorul avea în fața lui un public dificil, inegal și capricios, iar alături de el camarazi dificili, deprimați și capricioși : mizeria nu e tonică și nu îndeamnă la bunăvoință... Iar lipsa de perspective luase la Iași proporții într-adevăr catastrofale.

S-a vorbit în ziarele bucureștene de „artiștii-eroi” de la Iași. Să fim drepiți : a existat la Iași și un public-erou : publicul care venea la spectacole, deși era prevenit că între viziunea de pe scenă și ochii lui vor juca aburii propriei sale respirații.

Acum stagiunea s-a terminat. Dar toți cei care au muncit umăr lângă umăr de-a lungul ei au dreptul să spună cu mândrie :

— Am jucat la Iași în stagiunea 1946—1947...

Otilia Cazimir

„La închiderea stagiunii

Stagiunea 1946—1947 a încercat o formulă de adaptare a Teatrului Național la noua misiune : aceea de a servi mai ales tineretului, marelui public nou și maselor populare, un repertoriu potrivit cu puterea lor de-a înțelege și de-a gusta. Cu oarecare concesii, experiența a reușit, fără a scorbii nivelul artistic al spectacolelor.

Rămîne ca stagiunea următoare să prezinte pe scenă un repertoriu clasic de calitate care să ne readucă publicul intelectual în sală, ridicînd totodată nivelul artistic al marelui public și contopînd clasele sociale în emoții comune.

Sunt convins că experiența pe deplin reușită de dărzănia d-lui Zaharia Stancu la Teatrul Național din București va izbuti și la Iași. Operele unor Alecsandri, Gorki, Molière, Ibsen, Caragiale, Kayser, Shakespeare, Cocteau sau Goldoni vor săvîrși miracolul.

N. I. Popa

Directorul Teatrului Național din Iași

Sfârșitul stagiunii ieșene nu a însemnat și sfârșitul activității colectivului care se pregătea pentru confruntarea cu publicul capitalei la invitația Ministerului Artelor, Ion Pas. În acest scop, consilierul ministerial, Sergiu Milorian, s-a deplasat la Iași și a asistat la repetițiile și spectacolele pieselor care urmau să fie reprezentate la București : *Nuntă cu repetiție, Otrava, Casa cu două fete,*

Nora, Părinții teribili, Răzoiul, din care comitetul întrunit special, alcătuit din Otilia Cazimir, N. I. Popa, I. Diacu-Xenofon, Manole Al. Foca și I. R. Matache alege următoarele piese: *Părinții teribili, Otrava* și pentru radio, un scenariu din piesa *Cătiheții din Humulești* — piesă cu parfum pur moldovenesc.

Redăm cuvintele consilierului ministerial, înscrise în „Oglindă”.

„Sunt fericit că, venind la Iași în calitate de consilier al Ministerului Artelor, am avut prilejul să cunosc ansamblul artistic și pe tehnicienii acestui teatru.

Munca lor, abnegația și devotamentul lor sunt demne și de tradiția artistică a Iașului pe care o iubesc și o împlinesc și de adevărata chemare a artistului, aceea de a fi cu tot sufletul în slujba mulțimilor dornice de consolarea artei.

Li felicit pe toți și le cer voie să scriu aici cuvântul pe care li l-am strigat din sală: **Bravo!**

Sergiu Milorian
Iași, 5—VII—1947”

Redăm impresiile citorva personalități înscrise în „Oglinda stagiunii 1946—1947”:

„Bune gânduri și un cald salut artiștilor Teatrului Național din Iași, sosiți la București.

Omagiul meu se îndreaptă spre talentul, puterea lor de muncă și spre devotamentul lor pentru instituția pe care o slujesc și o iubesc.

Ion Pas
2 Iunie 1947”

„Cele mai insufiețite urări de bine eroicei trupe a Teatrului Național din Iași, pildă vie de dîrzenie creatoare.

Ștefan Tita
2 Iunie 1947”

„Omagiul nostru tuturor slujitorilor Teatrului Național din Iași cari, luptînd cu greutatea uriașe, au păstrat vie făclia artei în vechea cetate de scaun a Moldovei.

Zaharia Stancu
2 Iunie '947”

„Doresc teatrului din Iași refacerea în izbînda dorită.

2 Iunie 1947 *M. Sadoveanu*”

„Trecutul Teatrului din Iași îl cunosc și-l apreciez în cel mai mare grad. Viitorul lui, doresc să fie așa cum îl vede inima mea.

Eug. Herovanu”

„Teatrului Național din Iași, peste spațiu — care ne desparte și peste timp — îi întind o mînă prietenească.

Ionel Teodoreanu
2 Iunie '947”

ASPECTS DE L'HISTOIRE DU THÉÂTRE NATIONAL DE IASSY REFLÉTÉS DANS „LE MIROIR DE LA SAISON THÉÂTRALE” 1946—1947

R é s u m é

Un des documents les plus importants de l'histoire du théâtre, à côté des affiches, des programmes, des photos, etc., est „le miroir de la saison théâtrale” qui, selon l'appellation, reflète l'activité d'une troupe pendant une saison. Du

répertoire, aux aspects „intimes“ de la vie de la scène (la retraite des acteurs, leurs appréciations, la fréquence des rôles et des représentations), aux travaux pour monter un spectacle, jusqu'aux, appréciations des diverses personnalités en marge de la saison théâtrale respective — le „miroir de la saison théâtrale“ se présente comme une monographie-document.

Notre choix pour la saison 1946—1947 est motivé par la situation spéciale créée après la deuxième guerre, quand l'ensemble du Théâtre National d'Iassy s'est réfugié et a continué à travailler dans des conditions impropres.

La partie finale du miroir est honorée par les mots de félicitation, d'encouragement et d'appréciation des personnalités du temps — mots que nous avons reproduits.